

důkladnějšího rozboru. Lze však říci, že omezený úkol, totiž postihnout základní rysy této problematiky, se autorce podařilo se zdarem splnit. Rozhodně je článek Dziewicke velmi podnětný a zajímavý.

Autory článků, dotýkajících se hlavního tématu, kterému je číslo věnováno, jsou Z. Pióro z Institutu urbanistiky a architektury, K. Przecławski z Polské akademie věd, W. Piotrowski z Lodžské university, A. Wallis z Polské akademie věd, B. Jalowiecki z Vratislavi, B. Tejkowski z Varšavské university, Anna Chramiecová z Institutu urbanistiky a architektury, B. Gałęski z Polské akademie věd a W. Adamski z Vysoké školy společenských věd. Jejich články podrobně rozebírají různé aspekty urbanizace i strukturální problémy určitých městských aglomerací, jakož i historické základy a současné urbanizační tendence vývoje vesnické společnosti.

Stefan Morawski ve stati *Umění a pornografie* zkoumá vztahy mezi těmito dvěma oblastmi. Za rozlišovací kritérium pokládá autor především estetickou strukturu díla. Nepodává definici umění a odvolává se na své předchozí publikace o této otázce, podává pouze stručnou charakteristiku svého stanoviska a dovolává se i názorů G. Lukáče, L. Goldmanna a E. Fischera v daném kontextu. Dále pak podává definici pornografie, přičemž je si vědom historicko-sociologické podmíněnosti výkladu této otázky; ilustruje to na řadě příkladů různého posuzování kompletních výtvorů. Rozebírá z uvedeného hlediska celou řadu výtvarných, literárních i filmových projevů, starších i současných, a ukazuje na jejich podmíněnost společenskou situací, kritickým postojem autorů k moralistním představám současné společnosti, atd. Uvádí názory současného francouzského sociologa zabývajícího se především sociologií kultury, E. Morina, obsažené zejména v jeho studiích o filmu. Morin pokládá zaměření k erotismu, charakteristické pro současnou civilizaci, za výraz totálního pocitu osamocení jedince v zautomatizované, homogenizované, neosobní civilizaci. Erotismus je Morinem chápán jako forma protestu, která znamená návrat k intimním mezilidským vztahům a která dává člověku možnost být sebou samým. Z hlediska marxismu pokládá autor tuto otázku za mnohem širší — tato otázka se totiž podle autorova názoru dotýká všeobecně procesů odcizení, jejichž hlavním zřídlem je jak sféra ekonomicko-sociologická, tak společensko-politická. Zde poukazuje autor zejména na studie Hannah Arendtové (*The Human Condition*, Chicago 1938) a na marxistické řešení těchto problémů u G. Lukáče (*Geschichte und Klassenbewusstsein*, Berlin 1926), u L. Goldmanna (*Recherches dialectiques*, Paris 1959), a nejnověji u Adama Schaffa (*Marksizm i jednostka ludzka*, Warszawa 1965).

Studie Morawského je velmi ilustrativní a mnohostranná a je v ní zřejmá autorova

bohatá erudice, široký rozhled a hluboká znalost zkoumané tematiky.

V závěrečné stati o ftiziiatrii a sociologii pak Stanisław Tyrowicz ukazuje na sepětí sociologie a medicíny v určitých medicínských oborech, zejména ve ftiziiatrii. Protituberkulózní boj je problémem dokonce více společenským než klinickým, praví Tyrowicz. Pak podrobně zkoumá společenské podmínky protituberkulózního boje a formuluje hypotézu, že protituberkulózní boj v Polsku je brzděn spíše nevhodnými společenskými podmínkami, ve kterých nemocní žijí, než nedostatkem lékařskotechnických prostředků. Proto navrhuje co nejúžší spolupráci ftizeologů a sociologů.

Kromě těchto statí přináší 4. číslo Studií sociologických recenze knih, přehled výzkumů v oboru sociologie města v Polsku, zprávu o konferenci sociologie města, konané ve dnech 13. a 14. listopadu 1964 a pořádané Ústavem sociologie města při Polské akademii věd. Na této konferenci přednesli referáty prof. P. Rybicki o problémech městského obyvatelstva a městské společnosti, doc. J. Ziolkowski o hlavních teoretických směrech v sociologii města, doc. J. Turowski o problémech společenského sousedství starých a nových měst a konečně prof. S. Nowakowski o sociologii měst a urbanizačních procesů v poválečném Polsku.

Konečně toto číslo Studií sociologických přináší referát J. Sedláčka z Karlovy university v Praze, přednesený na sympoziu Karlovy university a Varšavské university, konaném v dubnu 1965 v Praze, o vlivu polské sociologie na formování sociologie v ČSSR.

Dušan Slávik

Jean Fourastié: 40 000 hodin.

(Robert Laffont, Paris, 1965)

Jean Fourastié je významným francouzským ekonomem a filosofem. Je znám svými četnými spisy, z nichž většina má veliký ohlas, je stále znovu vydávána a překládána do řady jazyků: *Civilizace 1975, Velká naděje XX. století, Stroje a blahobyt, Produktivita, Proč pracujeme, Velká metamorfóza XX. století*, eseje o některých dnešních problémech lidstva apod. Fourastié má však též vlivné oficiální postavení v orgánech francouzského plánování a je vedoucím skupiny „Francie 1985“. Pro svou knihu *40 000 hodin* použil z velké části materiálů a závěrů této plánovací skupiny.

Práce *40 000 hodin* se nezabývá pouze ekonomickými otázkami, ale jak je to u Fourastié-a obvyklé, též problémy sociálními a lidskými, otázkami využití volného času, problémy stáří, rodiny, postavení ženy atd. Ústředním tématem knihy, z něhož se odvíjí všechna ostatní problematika, je postupné zkracování pracovní doby až na 40 000 hodin za celý život, které umožní osvobození člověka od neustálého soustředění na zajištění materiálních potřeb, poskytne mu dosud ne-

tušenou míru volného času, v němž bude moci rozvíjet své záliby, vyvíjet tvůrčí činnost a dosáhnout plného rozkvetu. Mimoto je postupně zkracování pracovní doby jediným možným regulátorem správného vztahu výroby a spotřeby, což je základní podmínkou ekonomické rovnováhy. Proto v této otázce vidí Fourastié klíč ke všem ostatním aspektům budoucnosti lidstva.

K uvedené cifře 40 000 hodin dochází autor na základě následujícího propočtu: trvání pracovní doby se zkrátí na 30 hodin týdně, na 9 měsíců v roce (tzn. 3 měsíce dovolené), a na méně než 35 let za život. Fourastié přitom nedoporučuje snížení věkové hranice pro odchod do důchodu, které by bylo nesmyslné v situaci, kdy věda neustále prodlužuje lidský život, ale spíše prodloužení školní docházky a doby věnované vzdělání vůbec. Uvažuje o včlenění několika přestávek v celkovém trvání 4–5 let do pracovního období, které by byly věnovány dalšímu vzdělávání.

Faktorem, který má výše popsany vývoj umožnit, je stoupající produktivita práce a z toho vyplývající zvyšování životní úrovně. Z těchto faktorů též autor vychází, když dokazuje realnost svých předpovědí a propočítává časové, kdy asi může být dosaženo oněch 40 000 pracovních hodin. Zkracování pracovní doby souvisí totiž velmi úzce se zvyšováním životní úrovně. Stoupající produktivita lze použít buď pro první účel, nebo pro druhý, nebo v určité proporcii pro oba. Zatím však lze pozorovat, že lidé touží víc po zvýšení svého reálného příjmu než po zkrácení pracovní doby — a je to vidět i v USA, kde je životní úroveň třikrát vyšší než ve Francii. Autor odhaduje (avšak sám říká, že bez jakéhokoliv solidního podkladu), že teprve při zvýšení životní úrovně asi na pětinasobek stavu, který je dnes ve Francii, budou lidé ochotni dát přednost snížení pracovní doby až na 40 000 hodin před dalším zvyšováním životní úrovně. Dojde k tomu však jistě během XXI. století.

Charakteristickým rysem Fourastié-ových prací jsou velmi dlouhodobé projekce jednotlivých faktorů do daleké budoucnosti i do daleké minulosti (často mluví o „měřítku lidstva“, kde 100 let neznamená nic). Otevírají se přitom naprosto zarážející a téměř neuvěřitelné perspektivy, zejména pokud jde o životní úroveň. Tak např. autor vychází z cifer růstu francouzské ekonomiky za posledních 20 let, kdy bylo dosaženo průměrného ročního vzestupu produktivity o 4,8 % v zemědělství, o 4,4 % v průmyslu a o 3,5 % v obchodu a konstatuje, že ještě nikdy v dějinách lidstva nebyl po tak dlouhém období rozvoj tak rychlý a nepřetržitý — přitom u některých národů je tempo ještě rychlejší. Perspektivy jsou tedy skvělé. Výše uvedená čísla znamenají ztrojnásobení výroby za 25 let, tzn. ztrojnásobení životní úrovně každých 30 let, což znamená 32násobné zvýšení za 100 let, 1024násobné zvýšení za 200 let a 1 050 000násobné zvýšení za 300 let; to je již úplně nesmyslné. Znamená to však, že

se rychle a s matematickou přesností blížíme věku naprosté hojnosti.

Přesto, že perspektivy jsou tak skvělé a jedinečné, nevypývá z toho, že se utíší neklid a „ekonomický apetit“, neboť je známo, že právě v okamžicích, kdy zaslíbená země je již v dohledu, je netrpělivost největší.

Období 1965–1985 zůstane tedy v myslích většiny lidí ve znamení ekonomických problémů. Průměrný člověk (Fourastié stále mluví ve svých úvahách o „průměrném člověku“ a vše posuzuje pouze ve vztahu k němu) zůstane zaujat především svou kupní silou, svou životní úrovní a nejmateriálnějšími faktory svého způsobu života. Teprve po roce 1985 se bude „homo economicus“ postupně vytrácet a postoupí místo člověku komplexnějšímu, rozmanitějšímu, neznámému až dosud v měřítku mas i ve vyšších příjmových třídách. Bude to člověk, pro něhož bohatství nebude již ani problémem ani prestiží, člověk velmi odlišný od nás.

Lidstvo v budoucnosti bude muset řešit zcela nové problémy, které se již nyní stávají naléhavými. Je to především „demografická exploze“, která se dostavila jako nechtěný důsledek zlepšení lékařské péče a zvýšení množství potravy. Dosavadní tempo stoupání počtu obyvatelstva je naprosto nepřijatelné a vedlo by ke zkáze. S tím souvisejí otázky nedostatku místa na zemi, přelidnění měst. Lidí přibývá a přitom se stoupající životní úrovní a pohyblivostí zabírá každý člověk stále více místa.

Světová populace, která po dlouhá staletí stagnovala, přestože se v průměru rodilo 4,1 děti na jednu domácnost, dozrává nyní obrovského rozmachu. V roce 1920 činil celkový počet obyvatelstva naší planety 1 811 mil., v roce 1940 2 249 mil. a v roce 1960 již 3 008 mil. Nejnovější předpovědi OSN počítají pro rok 2000 s minimální cifrou 6 280 mil. lidí. Toto tempo představuje zdvojnásobení populace každých 40 let a znamená, že v roce 2300 by počet obyvatelstva na světě dosáhl 1000 miliard: při hustotě obyvatelstva, jaká je dnes v New Yorku, by tento počet lidí pokryl nejen celý povrch zemské souše, ale též povrch Měsíce, Marsu a Venuše. I při značně pomalejším demografickém rozvoji — např. takovém, jaký je nyní ve Francii — by se dosáhlo v r. 3000 počtu 3000 miliard lidí. To vše je naprosto nepřijatelné, znamenalo by to záhubu a dává to zřetelný obraz, před jak naléhavým úkolem lidstvo v tomto směru stojí. Průměrný počet dětí na jednu rodinu smí přesáhnout číslo 2,1 jen o několik málo setin, nemá-li vývoj nabýt katastrofálního rázu.

Velikého významu nabývá nutnost potlačování hluku, zachování normálního přírodního prostředí, zajištění čistoty vody, čistoty vzduchu. To vše bylo dříve zdarma, teď to bude stát mnoho práce.

Problémy vzdělání nabudou nového rozsahu. Již nyní dochází k „explozi vzdělání“. V roce 1850 dosáhlo maturity (středoškolského vzdělání) 4147 osob, tj. 1/2 % z příslušného ročníku. V roce 1910 to bylo asi 1 %, dnes je to 15 %, v roce 1972 se očekává